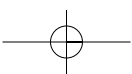

AJUNTAMENT DE SUECA
REGIDORIA DE CULTURA

perifèric
edicions

L'agitació de l'escriptura

Itineraris entre la vida i l'obra de Joan Fuster

Josep Ballester

1a edició: abril 2009

L'edició d'aquest llibre ha comptat amb una subvenció de la Institució de les Lletres Catalanes

© Del text, 2009

Josep Ballester

© De la il·lustració, 2009

Andreu Alfaro

© D'aquesta edició, 2009

Perifèric Edicions

C. Sèquia de Montcada, 13

46470 Catarroja (València)

Tel. 609 426 131. Fax: 961 270 038

e-mail: periferic@periferic.es

web: www.periferic.es

Disseny col·lecció: Paco Giménez

Correcció lingüística: Maria Quiles Ruiz

Maquetació: José María de Gracia Bonache

Impressió: Grafo

ISBN: 978-84-92435-18-0

Dipòsit Legal: BI. 916-2009

Aquest llibre s'emmarca en el projecte I + D "Educación literaria e interculturalidad" (EDU 2008-01782/EDUC) finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación.

Cap part d'aquesta publicació no pot ser reproduïda, emmagatzemada o transmesa, de cap manera ni per cap mitjà, sense l'autorització prèvia i escrita de l'editor, tret de les citacions en revistes, diaris o llibres si se n'esmenta la procedència.

Pròleg de Dominic Keown	11
1 L'aventura biogràfica i intel·lectual	19
2 Entre <i>La fille de Minos</i> i l'elegia a Rabelais	79
3 Fuster instantani	103
4 De ninot de falla a dimoni	125
5 La raó i l'humanisme: espills de l'assagista	139
6 El crític i l'historiador de la cultura	155
7 La cal·ligrafia cívica	163
8 L'estil antisèptic	187
9 D'afectes i de lectures	203
<i>La relació literària entre Joan Fuster i Carles Riba</i>	203
<i>El franc tirador Fuster i el megalòman March</i>	223
<i>Una conversa que va durar anys: Fuster i Pla</i>	237
10 Agitacions i escriptures: a manera de cloenda provisional	261
Cronologia	275
Referències bibliogràfiques	269
Índex onomàstic	289

Sóc un gran treballador i, com que l'afirmació és una veritat literal, no vull que me la neguen, i l'única cosa que lamente és que la necessitat de guanyar-me la vida a força d'escriure em deixi ara tan poc temps per a llegir. Llegir és l'única cosa que m'ha divertit sempre. I no voldria morir-me sense haver deixat en funcionament i "en forma" al País Valencià, uns quants equips d'intel·lectuals i de no intel·lectuals capaços de remoure –o almenys intentar-ho– aquesta societat en perpètua sommolència digestiva...

Contra el bé i contra el mal –contra les pretensions de l'un i de l'altre– només tenim una defensa: la ironia

*Els llibres no supleixen la vida,
però la vida tampoc supleix els llibres*

J. F.

Tocant Fuster

No seria excessiu confessar que durant el curs de les tres últimes dècades, des de la meua primera visita al País Valencià el 1978, la figura de Joan Fuster ha estat un enigma fascinant. Com a estudiant a Sheffield me l'havia considerat un filòleg *tout court*; i del tot amigable. El seu *magnum opus* del 1972, *Literatura catalana contemporània*, m'havia salvat la pell repetides vegades durant la carrera a la facultat. Tant era així que jo era capaç de trobar aquest afable tom a la seua lleixa de la biblioteca gairebé sense obrir els ulls. I la seua exposició sintètica de la cultura moderna –clara, detallada i directa– era un somni per al jove estudiós amb una urgent necessitat d'informació coherent per a aquell assaig d'entrega imminent. Curiosament, però, a mesura que els meus coneixements de Fuster i el seu entorn anaven incrementant semblava que la meua comprensió de l'escriptor i la seua condició es complicava d'una forma confusa però no per això menys intrigant. A més de classificador enterament fidedigne de la literatura, aquest “tio de Sueca” era poeta, ideòleg, aforista, apologista per un poble, sociolingüista, historiador, assagista, periodista, i un llarg etcètera. De

L'agitació de l'escriptura

fet, no trobava casella on facturar-lo, cosa que sempre resulta problemàtica en el camp de l'assimilació universitària. Perplex, vaig aprofitar l'avinentsa fa temps en un congrés per preguntar-li a Max Cahner amb quina paraula podríem descriure aquest militant de la cultura? "Provocador intel·lectual" em va respondre immediatament i amb convicció. Recordava quedar-me impressionat amb aquesta etiqueta si no un pèl decebut. Hi veia la rellevància, és clar, però em feia l'efecte que el ròtul quedava curt en termes de la varietat tan evident en l'obra fusteriana. Avui, vint anys després, continua semblant-me curt, sobretot quan els meus alumnes em fan la mateixa pregunta i, curs rere curs, resignat, faig meues les paraules de Cahner d'una forma poc ètica però, això sí, amb tota la simulada contundència del més segur dels plagiaris.

Tanmateix, és precisament per aquesta raó que trobe tan profitós l'estudi que ací ens ha fornit Josep Ballester que, tal com ell mateix ho admet en aquestes pàgines, s'hi veu ficat en una trajectòria similar d'aclariment. Fet i fet, la seua investigació tendeix a confirmar una sospita que he sostingut durant anys: no hi ha sols un Joan Fuster, n'hi ha molts. I al llarg d'aquests capítols, agafant-nos de la mà, l'autor ens deixa albirar tota una sèrie de facetes diferents de l'ampla gamma de l'experiència fusteriana. Amb això no voldria posar en dubte la constància de propòsits al cor de la creació, al·legació que fóra del tot impensable. Tanmateix, aquesta excel·lent visió panoràmica ens ajuda més aviat a pair la singular presència del nostre escriptor en una seqüència de camps tan fonamentalment diversos.

Aquesta polivalència temàtica sempre m'ha donat la impressió de la rodonesa de la personalitat del suecà. Al llarg de la seua producció ens és permès percebre la reacció d'aquest individu –normalment de sorpresa, ironia o incredulitat– en una pluralitat d'àmbits. I la multiplicitat de l'experiència accentua la nostra impressió de plenitud de la seua figura. Quan llig els estudis sobre la literatura preparats per col·legues, experts en la matèria, la seua especulació em pot resultar magisterial però, precisament per això, limitada a l'ús singular del clos acadèmic. A diferència d'això, sempre ha estat la meua opinió que, amb Joan Fuster, la qualitat policromàtica de la seua investigació –des de l'examen d'una minúcia tan ignorada com una “cadira” al *Diccionari per a ociosos* fins a l'escrutini de la gran història de la seua nació– imbueix una familiaritat tan convincent a l'experiència que el lector es queda amb una noció impactant de l'escriptor com a individu de carn i os.

I Ballester ens permet apreciar precisament aquest aspecte en el panorama d'activitats que ens privilegia sobre aquesta grandíssima personalitat: l'element biogràfic en la xarxa de defensa cultural tant a Barcelona com a València; el gal·licisme inveterat; la crítica literària i els aforismes; l'ideòleg i l'historiador, etc.

Fet i fet –siga quin siga el camp particular de l'especulació–, el deixeble no deixa d'encertar en l'èmfasi que correctament posa sobre l'humanisme fonamental en la feina del mestre, cosa que palesa degudament no sols a l'apartat ètic sinó també a l'estètic de la feina. Talment comentàvem abans, quan llegim Fuster la presència autorial és inexorable. I aquest aspecte queda recalcat, així

L'agitació de l'escriptura

mateix, per l'estil comunicatiu. Dóna la sensació, per exemple, que el de Sueca mai no redactava un treball, segons la usança acadèmica, pensant, com a destinatari, en un suposat "lector ideal", informat, intel·ligent i crític. La seua intenció autorial cercava més aviat, d'ençetar un "diàleg" amb un imaginat però sempre raonable company de conversa. No cal dir que la invenció d'aquest peculiar col·loqui altera l'exercici convencional de la lectura i l'autor adquireix presència íntima i, alhora, igualitària. El resultat és una proximitat gairebé tangible que ressalta la impressió prèviament establerta de l'essencial base humana –anàvem a dir "democràtica"– de la relació literària.

I tant és així que Fuster no dubta mai a localitzar-se com un conciudadà entre tants d'altres: l'home del carrer, el tio de Sueca. Al *Diccionari*, per exemple, en lloc d'instal·lar-se còmodament dins el clos eteri d'una llarga convenció intel·lectual, s'apressa a subratllar plenament la seua participació en la vida local de tots els dies. La candidesa planera de l'inici del seu assaig sobre la justícia, "Escric això durant la segona quinzena de gener del 1963", és remarcable en aquest sentit. Hi trobem completament a faltar, per exemple, l'addició habitual d'autoritats de Plató ençà per tal d'introduir un concepte de la més sublim significança. Talment queda evident, l'especulació fusteriana parteix d'ací i ara per a l'atenció del destinatari d'ací i ara.

De fet, no trobaríem millor il·lustració de l'actitud militant del *speech act* (fet de parlar) tal com el descrivia J. L. Austin. En la seua expressió –especialment visible en aquest assaig– Fuster s'esforça per rebutjar la facilitat del discurs fi-

losòfic que es limita a buscar merament la veritat o la falsetat d'una postulació (*constative*). La seua intenció és més aviat compromesa (*performative*) que cerca d'influir, amb la seua especulació, el seu lectorat d'una forma dinàmica (*perlocutionary*). I Jonathan Culler n'ha reiterat apropiadament l'extens de la seua referència: "La noció de la literatura com a *performative* contribueix a la seua defensa; la literatura no és cap pseudodeclaració frívola, sinó que pren la seua posició entre els actes de la llengua que transformen el món i donen vida a les coses que anomenen."¹ En aquest àmbit, per tant, no ens hauria d'estranyar la importància que el suecà atorga a l'individu, considerat sempre dins del seu context social.

La cita que Ballester ens ofereix del mateix *Diccionari*, tractant-se de la visita a can Fuster d'un amic que li pregunta si realment "li *interessa*" el text medieval francès que està llegint, ens en podria servir d'exemple. Al llarg de la seua conversa, l'autor busca traure un profit ètic de la més banal de les situacions, sempre en diàleg amb l'altre, i d'una forma totalment aliena a la grandiositat del model platònic. Fet i fet aquest dialectisme discursiu funciona d'una forma tan contundent que, fins i tot, davant l'absència de cap locutor diegètic l'estil fusterià constitueix en si una invitació al lector a ocupar-li el lloc de la visita en aquesta dinàmica, anàvem a dir, "d'anar per casa". D'aquesta manera, el discurs ens remet necessàriament a l'ambient concret de l'experiència viscuda, perspectiva que obri inevitablement la rellevància de les postulacions de més envergadura filosòfica a la vida de tots els dies.

¹ *Literary History* (1997). Oxford University Press, p. 97-98.

L'agitació de l'escriptura

I en el curs de tots els incidents, estudis i especulacions que Josep Ballester ens posa a l'abast en aquestes pàgines, no deixen de destacar l'atenció pragmàtica amb la qual el suecà no sols ens indueix a interessar-nos pel tema que siga i, així mateix, la intenció implícita en el dialectisme del seu estil de provocar una resposta o una reacció activa de part del lector. Rarament podria dir-se que, al món de les lletres contemporànies, hi haja hagut una harmonia més encertada entre el postulat i la seua comunicació.

Per al comentarista internacional –fins i tot m'arriscaria a dir no valencià– és fascinant, per no dir sorprenent, adonar-se no sols del respecte sinó també de l'afecte i l'admiració que els compatriotes de bona fe li demostren en tot moment al seu “provocador intel·lectual.” I si, en un primer moment, podríem arribar a pensar que aquesta aura de savi o guru s'explicava senzillament per la manca d'erudits de la mateixa categoria, ara, anys després, és fàcil reconèixer-hi l'error. Al País Valencià sempre hi ha hagut lletrats de primera fila. La singularitat del cas del suecà és que el seu humanisme queda cristal·litzat no sols en el contingut sinó també en l'articulació d'aquest. Amb d'altres experts els coneixem el pensament; amb Joan Fuster és més: coneixem també la persona, i d'ací sorgeixen l'admiració i també l'afecte. La síntesi i reflexió perspicaç amb la qual Ballester conclou el seu periple situa l'experiència netament, deixant-nos la més nítida descripció de l'art de l'enyorat suecà tal com queda reflectit al llarg d'aquestes pàgines:

“L'assagista de Sueca s'ha dedicat a vacunar els lectors i els seus conciutadans contra una falsa imatge de la me-

Tocant Fuster

tafísica, contra els enganys del llenguatge, contra certes meravelles de l'Esperit amb majúscula, contra les trampes del concepte de veritat, i, fins i tot contra les insídies de la cultura. L'obra de l'escriptor ens indueix, amb el seu exemple i el seu compromís, a reflexionar, a gaudir, a pensar-nos com a éssers humans i com a poble”.

Dominic Keown
Fitzwilliam College
Universitat de Cambridge

